

ՍՒԱԽՈՐՈՂ ՈԳԻ

Թումանեանը սիրում էր կրկնել Անգլիայի նշանաւոր քննադատ Գարլայլի խօսքերն այն մասին, թէ աշխարհով մէկ տաքածուած, նոյնիսկ տարբեր աշխարհամասերում ինքնուրոյն պետութիւններ հիմնած անգլիական ցեղի վրայ իշխող, նրա ազգային միութիւնը պահպանող միայն մի ղեկավար էր, եւ դա Շէյքսպիրն է։ Այո, արուեստի հանճարեղ վարպետները, արտայայտելով իրենց ժողովրդի ոգին եւ ճրջումները, դառնում են նրա ազգային նշկարաւոր լաւագոյն գծերի խտացման եւ պահպանման հզոր ուժ։ Առաւել եւս դա վերաբերում է Հայ ժողովրդին, որը պատմական ճակատագրի բերումով զրկուել է միասնութիւնից, մասնատուել եւ ցրուել է աշխարհով մէկ։

Յովհաննէս Թումանեանն աւելի քան որեւէ ուրիշ Հայ գրող, իր ստեղծագործութեան մէջ կրում էր ազգային միաւորման այդ մեծ ոգին։ Նա իրական ազգային բանաստեղծ էր ոչ միայն հարազատ երկրի ու ժողովրդի պատմական անցեալն ու ներկան ամենայն լայնութեամբ ընդգրկելու առումով, այլեւ մանաւանդ, իր քաջասիրտ խոր եւ խմաստուն հայրենասիրութեամբ։ Թումանեանին խորթ էր Հայ ժողովրդի երկու մեծ հատուածների՝ արեւելահայութեան եւ արեւմտահայութեան, նրանց մշակոյթի եւ գրականութեան որեւէ հակադրութիւն, մէկի գերադասում կամ նսեմացում միւսի հաշուին։ Ամէն ինչ նա դիտում էր Հայ ժողովրդի, իրեն ազգային-քաղաքական ամբողջութեան ճակատագրի եւ հեռանկարների տեսակէտից։ Հայոց պատմութիւնը, Հայ մշակութիւնը, հոգեբանութիւնը, «Հայոց լիւրտը» բանաստեղծն ընկալում եւ գնահատում

էր իրենց իրական միասնութեան մէջ։ Ամբողջ Հայ ժողովրդի պատմական բախոր նկատի ունէր Թումանեանը, երբ գրում էր. «Իմ սրտին շատ է ծանրանում էս ժողովրդի պատմական բախորը, էն սոսկալի տաժման, որ կոչւում է Հայոց պատմութիւն»։

Լինելով արեւելահայ գրող, Թումանեանը բազմիցս հպարտութեամբ կրկնել է այն աւանդութիւնը, որի համաձայն իր նախնիները դարեր առաջ Լոռի են եկել Արեւմտեան Հայաստանի Տարօն գաւառից։

Մինչեւ Առաջին Աշխարհամարտը, Թումանեանն անձամբ չէր եղել Արեւմտեան Հայաստանում։ Բայց դեռ երիտասարդ տարիներին նա արեւմտահայութեան կեանքից պրկել է շատ բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ «Մենհիթ» պոէմը։ Այդ սամանակ է նա սկսել նաեւ իր «ազգային մեծ պոէման» — «Նին կռիւն», որի նիւթը Թրքական բռնապետութեան մէջ տառապող Հայութեան կեանքն է, Կովկասից օգնութեան գնացող երիտասարդների պատկերումը։

Իր գրական-քննադատական գործունէութեան մէջ Թումանեանը արժանի տեղ է յատկացրել արեւմտահայ մշակոյթին։ Ինչպիսիք սիրով եւ բանիմացութեամբ է նա խօսել եւ գրել Ալիշանի, Դուրեանի, Պէշիկթաշլեանի, Աղամեանի ու Գաբրիելների մասին։ Թումանեանի մասնակցութեամբ կազմուած «Հայ գրողներ» հասցեալների մի ամբողջ մեծադիր, հոյակապ հատոր նուիրուած էր արեւմտահայ գրականութեանը։ Դա կովկասահայ իրականութեան մէջ առաջին այդպիսի ժողովածուն էր, որը ցայսօր պահպանում է իր ճանաչողական եւ գիտական արժէքը։

Մեծ բանաստեղծը ցաւով էր նկատում

արեւմտահայութեան եւ արեւելահայութեան անըմբռնողութեան, իրար լաւ չըճանաչելու փաստերը: Ժամանակակիցները պատմում են որ 1921-ի աշնանը, Կ. Պոլսում գտնուած Ժամանակ, Ներկայ լինելով իր ստեղծագործութեանը նուիրուած երեկոյին, Թումանեանը տխուր ժպիտով ասել է. «Ես այստեղ Համոզուեցի, որ ոչ ոք էք մեզ ճանաչում ինչպէս հարկն է, ոչ էլ մենք՝ ձեզ»: Կովկասահայերի կողմից արեւմտահայ գրականութեան վատ իմացութիւնը, եւ ընդհակառակը նա անուանել է «մի անբնական եւ աննորմալ երեւոյթ, որը վերացնելու առանձին հոգ պէտք է ունենանք»: Եւ բաց անելով իր նախազանաւ Հայ գրողների կովկասեան ընկերութեան երեկոյթներից մէկը, որը նըշխիրուած էր արեւմտահայ գրականութեանը, Թումանեանն ասում էր փոխադարձաբար միմեանց աւելի լաւ ճանաչելու շնորհիւ զմեր առջեւ կը բացուի ազգային հարս-

տութեան մի նոր դանձարան, մեր դիմաց կը յառնեն մեզ ծանօթ, բայց աւելի շատ՝ անծանօթ տաղանդաւոր գրողներին գէմքեր, եւ մենք աւելի հարուստ, աւելի ուժեղ եւ աւելի հպարտ կը դռանք զմեզ...»:

Մեր օրերում Թումանեանի այդ իղձը մարմին է առնում ամէն քայլափոխի. մեր ժողովրդի տարբեր հատուածները գնալով աւելի ու աւելի լաւ են ճանաչում միմեանց կեանքը, մշակոյթը, գրականութիւնը: Այդ մեծ գործում Թումանեանի ստեղծագործութիւնն իր ազգային անխարդախ ոգով, իսկական ժողովրդական հայրենասիրութեամբ եւ մարդասիրութեամբ օգնում է աշխարհով մէկ ցրուած Հայութեանը հոգեպէս միաւորուելու, պահպանելու իր ինքնութիւնը, դառնալու աւելի ուժեղ, իր ազգային հարստութիւններով հպարտ:

Եւ թող մեր ժողովրդի վրայ մշտապէս թեւածի Ամենայն Հայոց Բանաստեղծի միաւորող պայծառ ոգին:

ԵՂՈՒՄԴ ԶՐԲԱՇԵԱՆ

Երեւան